Samenvatting
Gelukkig de vredestichters: Werken aan vrede in tijden van oorlog

De gevolgen van internationale geopolitieke spanningen en oorlogen zijn sterk voelbaar in samenleving en kerk. Vluchtelingen uit conflictgebieden zoeken ook in Nederland een veilig heenkomen. Forse investeringen in defensie doen een groot beroep op de draagkracht van de samenleving. De gewapende conflicten die ons het meest bezighouden, in Gaza en Oekraïne, leiden tot sterke betrokkenheid, maar ook tot spanningen en polarisatie. Hoe werk je aan vrede in een tijd van oorlog en dreiging van oorlog?

Als Nederlandse kerken verenigd in de Raad van Kerken willen wij een stem van vrede zijn. Een stem die geïnspireerd is door het christelijk geloof en de bijbelse oproep om in navolging van Christus vredestichters te zijn. Een stem voor vrede die geldt voor heel de mens en alle mensen, die verder gaat dan onze eigen veiligheid en niet of in elk geval niet alleen door wapens bereikt kan worden. We willen een stem van vrede zijn in het gesprek binnen onze kerken, in de samenleving en met de overheid en politiek.

We voelen ons verplicht aan de talloze mensen die daadwerkelijk te lijden hebben onder oorlogsgeweld. We weten ons geïnspireerd door de vele mensen die zich voor vrede inzetten. Het spreken van de kerken begint met luisteren. Naar zusterkerken in oorlogsgebieden als Oekraïne, Palestina, Zuid-Soedan. Naar mensen die voor oorlog op de vlucht geslagen zijn en hier bij ons een veilig heenkomen zoeken. Naar Nederlandse militairen, die gewetensvol hun taak uit willen oefenen.

Hoe moet die stem voor vrede klinken in deze tijd? Er zijn in het christelijk denken van oudsher verschillende denktradities die het spreken van de kerken over oorlog en vrede bepaald hebben. Enerzijds is er de traditie van het *pacifisme*, waarin in navolging van Jezus iedere vorm van geweld afgewezen wordt. Anderzijds de traditie van de *rechtvaardige of de gerechtvaardigde oorlog*, die een ethisch kader biedt om te handelen wanneer militaire geweldsinzet niet te vermijden valt. Ten onrechte is deze laatste traditie verstaan als een leer ter rechtvaardiging van oorlog, terwijl deze juist bedoeld is om oorlog zo veel mogelijk te beperken. Beide benaderingen kennen een fundamentele uitdaging. Wie inzet op geweldloosheid, zal de vraag serieus moeten nemen hoe onschuldige burgers dan beschermd kunnen worden tegen brute agressie. Wie oorlog legitiem acht ter bescherming van burgers, zal zichzelf de vraag moeten stellen of de kuur niet net zo erg is als de kwaal.

Als alternatief voor de traditie van de rechtvaardige oorlog is in de afgelopen decennia de visie van *rechtvaardige vrede* ontwikkeld. In deze derde visie staat niet het inperken van oorlogsgeweld maar het bevorderen van vrede centraal. Door de Wereldraad van Kerken en in Vaticaanse encyclieken is de rechtvaardige vrede omarmd. Veel meer dan de traditie van de gerechtvaardigde oorlog biedt de rechtvaardige vrede een hoopvol vredesperspectief. De geopolitieke werkelijkheid waarin oorlog en militaire agressie onverminderd aan de orde zijn, laat ook de grenzen zien van deze benadering. Wat betekent deze visie als een land zoals Oekraïne geconfronteerd wordt met ongekende militaire agressie?

We zijn ons er ten volle van bewust dat in de christelijke traditie ook een vierde visie aanwezig is, één waarin oorlog niet als onaanvaardbaar of als laatste redmiddel gezien

wordt, maar als *heilige oorlog* verheerlijkt wordt. Te vaak zijn militaire agressie, kolonialisme en slavernij met een beroep op Bijbel en geloof gerechtvaardigd. Het is verontrustend dat het idee van een heilige oorlog onder sommige christenen weer opgeld doet. Als Nederlandse kerken wijzen wij deze manier van rechtvaardiging van militair geweld met klem af.

De Raad acht het niet haar rol tussen de drie denktradities een keuze te maken. Elk van de tradities vertrekt vanuit een andere zorg en kent sterkten en zwakten. Veel meer wil de Raad met dit gespreksdocument een open en vruchtbaar gesprek bevorderen, dat niet zozeer het verschil maar de complementariteit zoekt.

Hoe verschillend de denktradities ook zijn, er zijn ook belangrijke actuele vragen waarop vanuit de drie visies een eensluidende positie te formuleren is. Op drie urgente thema's nemen we zo'n positie in.

Het internationaal recht is onmisbaar voor het streven naar vrede en veiligheid. Allereest benadrukken we het belang van internationaal recht en de bijbehorende instituties, als internationale gerechtshoven en de Verenigde Naties. Alom klinkt het geluid dat het internationaal recht en de rechtsorde hebben afgedaan. Ten onrechte. Juist in het internationaal recht herkennen we de in juridische temen vastgelegde versie van de ethische principes uit christelijk vredesdenken. Al is het internationaal recht nooit perfect en altijd aan ontwikkeling onderhevig, zonder het recht geldt alleen de logica van macht en geweld. Daarom roepen we onze regering op bij te dragen aan versterking van het internationaal recht en verdediging van zijn instituties.

Wie vrede wil moet zich op vrede voorbereiden. De urgente vragen over internationale veiligheid en dreiging van militaire agressie leiden tot een ongekende investering in militaire middelen, in Nederland en wereldwijd. Dat is begrijpelijk. Maar ook als we erkennen dat militaire middelen noodzakelijk zijn voor veiligheid, kan vrede daar niet of niet alleen mee bereikt worden. Tegelijkertijd is drastisch bezuinigd op de middelen waarmee vrede bewerkstelligd kan worden, zoals steun aan internationale instituties, diplomatie en internationale en ontwikkelingssamenwerking ten behoeve van vredesopbouw. Met maatschappelijke organisaties roepen wij op om juist nu in recht, diplomatieke dialoog en vredesopbouw te investeren.

Niet alle militaire middelen zijn geoorloofd. Ook als we erkennen dat niet alle wapens uit te bannen zijn en nodig zijn voor verdediging, blijven normen over ontwikkeling en inzet noodzakelijk. Sommige type wapens zijn dusdanig in strijd met menselijke waardigheid dat er geen enkele rechtvaardiging voor denkbaar is. Allereerst delen we de zorg van de Wereldraad van Kerken en het Vaticaan over de hernieuwde ontwikkeling en verdere verspreiding van kernwapens. Daarnaast brengt de snelle technologische ontwikkeling en de toepassing van *artificial intelligence* in wapensystemen ethische vragen van een geheel nieuwe orde met zich mee. De besluitvorming bij de inzet van wapens mag nooit geheel aan algoritmes en computergestuurde systemen overgelaten worden. Er moet altijd sprake zijn van menselijke afweging en controle.